

II. TECVİT BİLGİSİ

1. Uzatma (Med) ve Çeşitleri

1.1. Medd-i Ârız

Ârız: Aslında olmayan ve sonradan meydana gelen demektir. Harekeli bir harfin üzerinde durulduğunda arızı (geçici) sükûn ortaya çıkar.

Med harfleri olan (ا), (و), (ی) harflerinden sonra arızı (geçici) sükûn gelirse medd-i ârız olur. Medd-i ârız genelde ayet sonlarında, durak işaretlerinin olduğu yerlerde (secaventlerde) veya med harflerinden sonra gelen harekeli harflerde durulduğunda meydana gelir.

Bir yerde Medd-i ârız olursa o harf dört elif miktarı kadar uzatılmalıdır. Eğer hızlı okunuyorsa en az bir elif miktarı uzatılması gerekir.

Örnek:

إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلِي

Bu örnekte;

- الْمُرْسَلِينَ kelimesindeki ya (ي) med harfidir.
- Kelimenin sonunda durulduğunda, nun (ن) harfinin üzerinde geçici (arızı) bir sükûn ortaya çıkar (الْمُرْسَلِينَ). O harfin üzerinde cezim varmış gibi okunur.
- Bu durumda, med harfinden sonra geçici sükûn geldiği için medd-i ârız olur.
- Lâm (ل) harfi, “liiiiin” şeklinde dört elif miktarı uzatılarak okunur.

Eğer kelime üzerinde durulmaz ve okumaya devam edilirse kelimenin sonu الْمُرْسَلِينَ şeklinde harekeli okunur ve bir elif miktarı uzatılarak عَلِي kelimesine geçilir.

AÇIKLAYALIM-UYGULAYALIM

رَبِّ الْعَالَمِينَ يَعْلَمُونَ مِنَ النَّارِ

Yukarıda geçen medd-i ârızları, örnekteki gibi açıklayınız ve tecvitli olarak okuyunuz.

1.2. Medd-i Lazım

Lâzımî Sükûn: Kur'an okurken bir harfin üzerinde hem durduğumuzda hem de geçtiğimizde var olup okunan sükûndur. Cezm ve şedde bulunan yerlerdeki sükûnlar lâzımîdir.

Med harfinden sonra lâzımî sükûn gelirse medd-i lazım olur. Bir başka ifadeyle med harfinden sonra cezimli veya şeddeli bir harf gelirse medd-i lazım olur.

Normal okuma hızında medd-i lazım dört elif miktarı kadar uzatılır. Kur'an-ı Kerim'i hızlı okuyuşlarda en az üç elif miktarı uzatılmalıdır.

Örnek (1): وَلَا الضَّالِّينَ

Bu örnekte;

Dad (ض) harfinden sonraki elif (ا) med harfidir.

Med harfinden sonra şeddeli lâm harfi (لِ = لُ) gelmiştir. Şeddeli harflerdeki sükûn da lâzımî sükûndur.

Bu durumda, med harfinden sonra lâzımî sükûn geldiği için medd-i lazım olur.

Dad (ض) harfi, "daaaallîn" şeklinde dört elif miktarı uzatılarak okunur.

Örnek (2): يسّ

Mukattaa harflerinden olan bu örneğin açılımı يَا سَيِّئٌ dir.

- يسّ deki ya (ي) med harfidir.
- Med harfinden sonra cezimli nun (ن) gelmiştir. Cezimli harflerin sükûnu da lâzımî sükûndur.
- Bu durumda, med harfinden sonra lâzımî sükûn geldiği için medd-i lazım olur.
- Sin (س) harfi, "siiiin" şeklinde dört elif miktarı uzatılarak okunur.

AÇIKLAYALIM-UYGULAYALIM

أَلْحَاقَةُ أَلْنَنْ ن

Yukarıda geçen medd-i lâzımları, örneklerdeki gibi açıklayınız ve tecvitli olarak okuyunuz.

NOT EDELİM

Üstün harekeden sonra gelen cezimli vav (وَّ) ve cezimli ya (يَّ) harflerine lîn harfi denir. Örneğin نَوْمٌ kelimesindeki vav ve خَيْرٌ kelimesindeki ya, lîn harfidir.

1.3. Medd-i Lîn

Lîn: Kelime anlamı olarak yumuşak demektir. Lîn harfleri vav ve ya harfleridir.

Kur'an okurken üstün harekeden sonra gelen cezimli vav (وَّ) veya cezimli ya (يَّ) harfinden sonra sükûn gelirse medd-i lîn olur.

Medd-i lînin sükûnu, hem lazımlî hem de arızı olabilir. Kur'an-ı Kerim'de, sadece iki yerde lazımlî sükûn vardır. Bunlardan biri Meryem suresinin başındaki كَهَيِّصَ اَعْيَاقِ عَسَقِ ayeti, diğeri ise Şûrâ suresinin başındaki

Bu ayetlerdeki ayn (عَيْنٌ = عَ) lafızlarının sükûnu, lazımlî sükûndur.¹ Bunların dışındaki bütün medd-i lînlerin sükûnu, arızı sükûndur.

Medd-i lînde lîn harfi üç elif miktarı uzatılır.² Uzatma harekede değil, lîn harfinde "ayyyyn" şeklinde yapılır.

Eğer hızlı okuyorsak uzatma miktarımız, lîn harfinden sonra gelen sükûna göre değişmektedir. Lîn harfinden sonra Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçen lazımlî sükûn gelirse en az iki elif miktarı kadar uzatılır. Diğer durumlarda yani arızı sükûn geldiğinde uzatma miktarımız bir elif miktarına kadar inebilir.

Örnek: مِنْ خَوْفٍ

Bu örnekte;

- Vav (و) lîn harfidir.
- Kelimede durulduğunda, fa (ف) harfinin üzerinde arızı bir sükûn ortaya çıkar.
- Bu durumda, lîn harfinden sonra sükûn geldiği için medd-i lîn olur.
- Vav (و) harfi "havvvf" şeklinde üç elif miktarı uzatılarak okunur.

Kureş suresindeki medd-i lînleri bulalım ve tecvitle okuyalım.

1. İsmail Karaçam, Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri, s. 309.

2. Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 219.

AÇIKLAYALIM-UYGULAYALIM

نَوْمٌ وَالصَّيْفِ حَذَرَ الْمَوْتِ

Yukarıdaki kelimelerde geçen medd-i lînleri, örnekteki gibi açıklayınız ve tecvitli olarak okuyunuz.

2. Tenvin ve Sakin Nun

Kelimein sonuna gelen ve cezimli nun sesi veren iki üstün (ُ), iki esre (ِ) ve iki ötre (ٍ) ye sözlükte "nunlamak" anlamına gelen tenvin denir. Adından da anlaşılacağı üzere tenvindeki cezimli nun sadece okuyuşta vardır, yazıda görülmez.

Örnek: أَحَدًا أَحَدٍ أَحَدٌ

Kelimenin ortasında veya sonunda bulunan cezimli nuna da sakin nun denir.

Örnek: أَنْتَ مَنْ

Bir kelimedede tenvin veya sakin nun varsa orada dört tecvit kuralından biri mutlaka bulunur.

Bunlar; 1) İhfa,

2) İzhar,

3) İklab

4) İdgamdır.

2.1. İhfa

İhfa sözlükte "gizlemek" anlamına gelir.

Tenvin veya sakin nundan sonra aşağıdaki 15 harften biri gelirse ihfa olur. İhfa yapılırken dil ucu serbest bırakılır ve nun harfinin mahrecine değmez. Bu esnada genizden ses getirilerek okuyuş gerçekleştirilir. İhfa harfleri şunlardır:

ت ث ج د ذ ز س ش ص ض ط ظ ف ق ك

Bunlar aşağıdaki Arapça beytin ilk harflerinde toplanmıştır:

صِفْ ذَاثْنَا جُودَ شَخِصٍ قَدْ سَمَّا كَرَمًا ضَعُ ظَالِمًا زِدْ تُقَا دُمْ طَالِبًا فَتَرَى

İhfa okuyuşta;

1. Dil damağa veya üst ön dişlere yapışmaz, doğal hâlinde serbest bırakılır.
2. Tenvin veya sakin nun gunneli okunur.

3. Gunneli okuyuş bir elif miktarı tutulur.³

Örnek: سَلَامٌ قَوْلًا

Bu örnekte;

Birinci kelimenin sonunda tenvin vardır.

Tenvinden sonra kâf (ق) harfi gelmiştir.

Bu durumda ihfa meydana gelir.

Tenvinin nunu gizlenir ve ses, genizden getirilerek bir elif miktarı tutulur.

NOT EDELİM

Sesin genizden (burun boşluğundan) getirilmesine gunne denir.

AÇIKLAYALIM-UYGULAYALIM

لَدُنْكَ آيَةٌ فِي جَنَّاتٍ تَجْرِي لَنْ تُغْنِيَنَّ أَنْ كُنْتُمْ

Yukarıda geçen ihfaları, örnekteki gibi açıklayınız ve kelimeleri tenvitli olarak okuyunuz.

2.2. İzhar

İzhar, sözlükte “açığa çıkarmak ve açıkça belirtmek” anlamına gelir. Tenvin veya sakin nûnu açıkça okumak ve belirtmektir. Bir başka deyişle tenvin ve sakin nûnu izhar harfine katmadan ayrı ayrı ve açık olarak okumaktır.

Tenvin veya sakin nûndan sonra boğaz harflerinden biri geldiğinde, nun sesinin açık bir şekilde okunmasına izhar denir.

Boğaz harfleri altıdır: ا ح خ ع غ ه

İzharlı okuyuşta;

1. Nun sesi asıl mahrecinden çıkarılır, gunne yapılmaz.

2. Nun sesi tutulmadan hemen bir sonraki harfe geçilir.

Örnek: مَنْ أَمَّنَ

Bu örnekte;

Birinci kelimenin sonunda sakin nun vardır.

Sakin nundan sonra elif (ا) harfi gelmiştir.

Bu durumda izhar meydana gelir.

Nun harfi açık bir şekilde okunur, gunne yapılmaz.

NOT EDELİM

Yüce Allah'ın aşağıdaki isimleri, izhar harfleri ile başlamaktadır.

اللَّهُ حَىٰ خَالِقٌ عَدْلٌ غَنِيٌّ هَادِيًّا

AÇIKLAYALIM-UYGULAYALIM

فَإِنْ أَسْلَمُوا مِنْ خَيْرٍ نَبَاتًا حَسَنًا

Yukarıda geçen izharları örnekteki gibi açıklayınız ve bu kelimeleri tecvitli olarak okuyunuz.

2.3. İklab

İklab sözlükte “çevirmek, dönüştürmek” gibi anlamlara gelir. Tenvin veya sakin nundan sonra be (ب) harfi geldiğinde, nun (ن) sesinin mim (م) sesine çevrilerek okunmasına iklab denir.

İklablı okuyuşta;

1. Nun sesi mim sesine çevrilir.
2. Dil doğal hâlindeyken mim sesi genizden getirilerek gunneli okunur.
3. Gunneli okuyuş, dudakları bastırmadan bir buçuk elif miktarı tutulur.⁴

Örnek: سَمِيعٌ بَصِيرٌ

Bu örnekte;

Birinci kelimenin sonunda tenvin vardır.

Tenvinden sonra be (ب) harfi gelmiştir.

Bu durumda iklab meydana gelir.

Tenvindeki nun (ن) sesi, mim (م) sesine çevrilir. Dudakları bastırmadan ses genizden getirilir ve bir buçuk elif miktarı tutulur.

AÇIKLAYALIM-UYGULAYALIM

بَغِيًّا بَيْنَهُمْ مِنْ بَيْنِهِمْ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

Yukarıda geçen iklablari örnekteki gibi açıklayınız ve kelimeleri tecvitli olarak okuyunuz.

4. İsmail Karaçam, Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri, s. 350.